Sosyal Kapitali Yapılandırmak: Sosyal İletişim Ağı ve Yardımseverlik-Gönüllülük

• **Doç. Dr. Emine ÖZMETE***

Öz

Bu araştırma, sosyal iletişim ağı ve yardımseverlik-gönüllülük bağlamında sosyal kapitalin yapılandırılmasına ilişkin esasları ortaya koymak amacı ile yürütülmüştür. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, Ankara'da kamu sektöründe çalışan 176 kadın ve 162 erkek katılımcıya anket uygulanmıştır. Araştırmada; sosyal iletişim ağının oluşturulması bağlamında bireylerin, bir problem olduğunda kendilerine yardım edecek yakınları olduğu, ihtiyaç duyduklarında borç alabilecek birilerini tanıdıkları, aile ya da iş yaşamı ile ilgili herhangi bir sorunla karşılaştıklarında yardım isteyebilecekleri yakınları ya da arkadaşları olduğu belirlenmiştir. Yardımseverlik-gönüllük bağlamında ise bireylerin çoğunlukla herhangi bir gönüllü kuruluşa üye olmadıkları ya da dernek, vakıf ve hayır kuruluşlarında gönüllü olarak çalışmadıkları, ancak çoğu zaman bir hayır kuruluşuna ya da ihtiyacı olanlara bağışlar yaptıkları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal kapital, sosyal iletişim ağı, yardımseverlik, gönüllülük, sosyal hizmet.

Abstract

Building of Social Capital: Social Communication Network and Charity-Volunteering

This study has been designed and implemented with the aim of exposing the principles related to social capital in terms of social communication network and charity-volunteering. This quantitative study used questionniare to collect data from 176 women and 162 men who working in public sector in Ankara. The results of research show that individuals who have a problem know one who help them, individuals who need debt know one who give them, individuals who faced some problems in family or work life know one who help them in terms of social communication network. It is exposed that individuals are not member a voluntary organization and, they don't work a charitable fund generally, but they often give charitable gifts to charitable funds or people who have need.

Key Words: Social capital, social communication network, charity, volunteering, social work.

(*) Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

GİRİŞ

Sosyal Kapital Kavramının Tanımı

Sosyal kapital kavramı, ilk olarak çoğulcu yaşam ve demokrasinin gelişimi açısından James Madison ve Alexis de Tocqueville tarafından 19. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletlerinde tartışılmaya başlanmıştır (Kuşçu, 2006). Tocqueville, Amerikan demokrasisi ve ekonomik gücünün temelini oluşturan katılımcı toplumsal yaşamı detayları ile tanımlamıştır. Avrupa'daki daha geleneksel ve hiyerarşik ilişkileri koruyan resmi statü ve yükümlülük bağlarının aksine, De Tocqueville'e göre insanlar arasındaki sosyal ilişkiler ve bağlar, gönüllü kuruluşlara katılım ve etkileşim, bireyleri birbirine bağlayan sosyal bir yapıştırıcı niteliğindedir (Field, 2006). Günümüzdeki anlamı ile sosyal kapital kavramı ilk kez 1916 yılında Lyda Judson Hanifan tarafından "kırsal okul-aile birliği merkezleri" ile ilgili yaptığı çözümlemelerde kullanılmıştır (Halpern, 2005).

Sosyal kapital kavramı 1980'li yıllarda başta Coleman, Putnam ve Bourdieu gibi sosyolog ve siyaset bilimcilerin konuya getirmiş oldukları yeni ayrıntılar ile literatürde yer etmeye; birey, aile ve toplumun güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalarda en önemli olgulardan birisi olmaya başlamıştır.

En basit şekli ile sosyal kapital; toplumdaki ilişkilerin nitelik ve biçimlerini ifade etmektedir (Whitlock 2003). Sosyal kapital, bireylerin sahip oldukları ve paylaştıkları karşılıklı güvene dayalı ilişkiler kurulmasını sağlayan tüm kaynaklar olarak düşünülmektedir. Böylece sosyal kapital, insanlar arasındaki ilişkiler ağını inceleyen ve bu ilişkiler ağını güven, normlar, sosyal iletişim ağları ile açıklayan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Lin, 2001).

Bourdieu (1983) sosyal kapitali, bireylerin harekete geçirebilecekleri etkin bağlantı ağlarının miktarı ile kavramsallaştırmaktadır. Bourdieu (1983)'ya göre sosyal kapital; az ya da çok kurumsallaşmış, karşılıklı kazanımları ve kabulleri olan, süreklilik gösteren ağların birey, aile, toplum düzeyinde sahip oldukları gerçek ve potansiyel kaynakların toplamını içermektedir.

John Field (2003, 2006)'e göre sosyal kapital ilişkilere ve bu ilişkiler ağından ortaya çıkan yararlılık / verimlilik felsefesine dayanmaktadır. Bu ilişkiler ağı; sosyal olarak bireylerin ya da grupların / toplulukların değerli bir varlık olduğunu ortaya koyan merkezi bir nosyonu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu ilişkiler; toplumları şekillendiren ve birbirine bağlayan sosyal dokuları örmek için, insanların kurmuş oldukları sosyal ilişkileri tanımlamaktadır. Ayrıca Field (2003) toplum içinde aidiyet duygusunun ve sosyal ağlar içinde güven ve hoşgörüye dayalı ilişkilerin kolaylıkla kurulabileceğini belirtmektedir. Bireyler arasındaki bu güven ilişkileri; daha geniş sosyal kurumların ilişkilerine olan güveni de sağlamakta ve nihai olarak değer yapılarının, bir vatandaş olma erdeminin ve toplumdaki beklentilerin paylaşılmasına dayanak oluşturmaktadır. Bu ilişkiler kaliteli bir şekilde yaşanmadığı sürece güven sarsılmakta ve ciddi sosyal sorunların çıkış noktası olmaktadır. Bu anlamda sosyal kapital kavramı; toplumları yapılandırmayı ve güçlendirmeyi içermekte; bireylerin birbirlerine karşı güven duymaları konusunda zorlukların aşılması için gerçekleri görmelerini sağlamaktadır.

Dünya Bankası sosyal kapitali; toplumların sürdürülebilir gelişmesi, verimliliği ve ekonomik istikrarları için "sosyal kohezyon" ihtiyacı ile ortaya çıkan bir kavram olarak değerlendirmektedir. Sosyal kapital; kurumların, ilişkilerin, özellikle sosyal ilişkilerin kalite ve kantitesini şekillendiren normları ifade etmektedir. Toplumlar ya da grupların birlikteliği esasına dayanan sosyal kapital; bireylerin karşılıklı fayda için işbirliği ve koordinasyonu kolaylaştırmaları, ilişkiler ağını kurmaları, normları yerleşik hale getirmeleri ve güveni sağlamaları

gibi bireyler arasındaki süreçleri de yansıtmaktadır (Anonymous 1999).

Baum ve arkadaşları (2000) sosyal kapitali, "… kollektif ve karşılıklı fayda etkileşimleri ile başarılı olma, özellikle sosyal ve sivil yaşama katılım yoluyla sağlıklı toplumların inşa edilmesi" olarak açıklamaktadırlar.

Coleman (1988) sosyal kapitali; toplumsal zorunluluklar, beklentiler, bilgi kanalları ve kurallar bütünü ile çeşitli davranışları destekleyen ya da engelleyen etkili toplumsal kabuller bağlamında değerlendirmektedir. Colema'a göre sosyal kapital; yapısal, ilişkisel ve bilişsel olmak üzere üç boyutta ortaya çıkmaktadır. (i) Yapısal boyut; grup içinde diğerleri ile bağlantı oluşturabilme becerisini, (ii) ilişkisel boyut; diğerleri ile bağlantının içeriğini, (iii) bilişsel boyut ise becerilerin yer aldığı iletişim basamaklarını açıklamaktadır.

OECD'nin tanımına göre ise sosyal kapital "gruplar arasındaki ve içindeki işbirliğini kolaylaştıran norm ve değerlerin paylaşılması ile kurulan ağlar" şeklinde belirtilmektedir (Anonymous 2001).

Bu tanımlarda sosyal kapitalin sosyal iletişim ağı, güven, karşılıklı ilişkiler, ortak bir amaç için eyleme geçme, yararlılık ve yardımseverlik gibi temel kavramları içerdiği anlaşılmaktadır.

Sosyal Kapital ve Sosyal Hizmet

Putnam (1995) sosyal kapitali; karşılıklı fayda elde etmek üzere bireyler arasında kurulan işbirliğini ve koordinasyonu kolaylaştıran güven, ilişkiler ağı ve normlar gibi sosyal örgütleyiciler bağlamında incelemektedir.

İnsanlar bir dizi iletişim ağı ile birbirlerine bağlanmakta, böylece ortak değerlerini toplumun diğer üyeleri ile paylaşmaktadırlar. Sosyal iletişim ağları bir kaynak oluşturdukları için sosyal kapitalin yapılandırılmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle sosyal kapital birikimi bireyin yaşamında yararlı bir şekilde her alanda kullanılabilir (Field, 2003). Bir kaynak olarak sosyal kapital, kanıtlanabilir, incelenebilir, yatırım yapılabilir, yarar sağlanacak hale getirilebilir ve etkin kullanıldığında büyütülüp, genişletilebilir (Mısırdalı, 2006). Sosyal kapital konusunda yapılan çalışmalar, başkaları ile iletişim kurarak yardım alabilen insanların alamayanlara göre daha sağlıklı, daha mutlu ve varlıklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu insanların çocuklarının okulda daha başarılı oldukları ve içinde bulundukları grupların anti-sosyal davranışlardan daha az zarar gördükleri belirlenmiştir (Field,2006).

Sosyal kapitali yapılandıran sosyal iletişim ağı, yardımseverlik ve gönüllülük gibi esaslar, bireyler arasında duyulan güveni, etkili ve güçlü iletişimi, ortak değerleri, aidiyet ve aynılık duygusunu belirlemektedir. Sosyal kapitalin, toplumu oluşturan bireylerin ortaklaşa hareket edebildikleri ve iş yapabildikleri kültürel düzeyi hazırlayan bir birikim olduğu söylenebilir (Altay, 2007). Bu açıdan sosyal kapital, "insanlar arasında bağlantı kuran, kurumlar, ilişkiler, tutumlar ve değerlerin ekonomik ve sosyal gelişmeye yaptıkları katkılar"dır (Lin, 2001). Bu noktada, Michael Woolcock (2001) sosyal kapitalin güçlendirilmesi için ilişkiler esasına dayanarak sosyal kapitalin üç farklı boyutu arasındaki bağlantıyı şu şekilde açıklamıştır: Bunlar,

Aile, yakın arkadaş veya komşular gibi benzer gruplardaki bireyler arasındaki bağları gösteren **bağ kuran sosyal kapital**,

Farklı sosyo-ekonomik statü, farklı kuşak ve farklı gruplardan gelen, aralarında mesafe bulunan bireyler, arkadaşlar ve dostlar arasındaki ilişkiler gibi insanların daha uzak bağlarını çevreleyen **köprü kuran sosyal kapital**,

Özel alan dışında, yakın çevrenin ötesinde daha geniş formal kurumlardan kaynak, fikir ve bilgi alışverişinde bulunan birey ve toplulukların bir-

birleriyle iletişim kurmalarını sağlayan **bağlayan sosyal kapital**dir.

Sosyal kapital, bir toplumda güven duygusunun gelişmesi ile ortaya çıkan bir kaynak olarak düşünüldüğünde, aile gibi en küçük, en temel sosyal grupların yanı sıra, ulus gibi en geniş grupların gerçek güvene, gerçek işbirliğine dayalı olarak formal ya da informal yardımseverlik ve gönüllülük yaklaşımı ile çalışmalarının ön koşulu olmaktadır (Anonymous, 2002). Bilindiği gibi, toplumda kendiliğinden var olan, toplumsal bir değer olarak görülen ve informal şekilde gerçekleştirilen yardımseverlik davranışları ile gruplara ve topluma yönelik gönüllü çalışmalar; 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlarında Dünya ülkelerinde kurumsallaşmış; modern, bilimsel bilgilere dayalı, örgütlü ve profesyonel bir sosyal hizmet mesleğine dönüşmüştür (Agnew, 2004).

Bu noktada sosyal süreçler ve sosyal biçimlendirme nosyonu ile ortaya çıkan sosyal kapital, sosyal hizmetlerin esas kavramları olan "toplumsal uyum", "işbirliği ve birliktelik", "toplumun güçlendirilmesi" yaklaşımlarını içermektedir. Sosyal hizmet, eğitim ve sosyal-ekolojik sistemdeki arabulucu müdahaleler arasındaki ilişkinin farkında olduğu için; sosyal kapitalin bireyler arasındaki bağları yansıttığı kadar, bireyin kendisi için de bir kaynak olduğu gerçeği ile hareket etmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet bilimi ve uygulamalarında, bireylerin başkaları ile bağlarına, karşılıklı etkileşim ve ilişkilerine odaklanılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Çünkü sosyal kapital, bireyler arasındaki bağların ya da çatışmaların, moral uyumun ya da ikilemlerin; grupların işbirliğine ya da rekabete dayalı ilişkilerinin, bireyler için öngörülen sınırlamaların ya da olanakların anlaşılmasında etkili olmaktadır. Sosyal kapital açısından bireylerin ait oldukları sosyal iletişim ağının belirlediği sınırlamalar ya da olanaklar sosyal hizmet müdahalelerinde odak fikri oluşturmaktadır. Böylece sosyal kapital sosyal eşitsizliklerin analizinde de etkili bir araç olabilmektedir (Landhausser ve Ziegler, 2006). Sosyal kapitalin yapılandırılması, sosyal ilişkilerin ve iletişim kaynaklarının anlamını tanımlamayı, önemine ve yararına inanmayı gerektirmektedir. Sosyal hizmet içinde; sosyal kapital birey, grup ve toplum sosyal hizmetine ilişkin uygulamalarda ve uyum müdahalesi sürecinde kabul görmekte ve kullanılmaktadır. Sosyal hizmet bakış açısı ile sosyal kapital sosyal dayanışmanın ve sosyal destek sisteminin varlığı ile yapılandırılabilir. Bu açıdan sosyal kapitalin ve sosyal iletişim ağının; sosyal destek, sosyal kontrol, yardımlaşma ve sosyal katılım açısından işlevsel olduğu belirtilmektedir. Gelişmiş ülkelerde özellikle çocuk, genç, kadın, engelli ve yaşlı refahı çalışmalarında; sosyal hizmet, günlük yaşamda sosyal kapitali daha bilinçli ve doğru bir şekilde yapılandırmak, işlevsel hale getirmek gibi bir sorumluluğu üstlenmektedir (Ellonen ve Korkiamki, 2008). Bu nedenle sosyal kapital, fiziksel kapital ve insan kapitalindeki faydayı artırması nedeni ile son yıllarda toplumların gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik kalkınma konularında yapılan araştırmalarda önemli bir gösterge olarak incelenmektedir. Sosyal kapital, toplumda sosyal duyarlılığın artmasını sağlayarak, yoksulların refah düzeylerinin iyileştirilmesine yardımcı olmakta; işsiz, engelli ve muhtaç olan toplumsal risk grubundaki bireyler ya da risk grupları için çözüm üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle toplumun geleceğinin şekillenmesinde çok önemli olan çocukların sosyal, insani ve ekonomik açıdan gelişmeleri için katkıların oluşturulmasında etkin olarak kullanılmaktadır (Lin, 2001).

Sosyal kapitalin yapılandırılması konusunda uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar, sosyal hizmetlerin de ilgi odakları olan;

- Yoksulluk ve sosyal dışlanma;
- Sivil oluşumlar ve yönetişimin kalitesi;

- Bireysel refah, sağlık ve yaşam tatmini;
- İşsizlik;
- Ekonomik performans;
- Eğitim standartları;
- Suç ve sosyal farklılıklar gibi konularda yoğunlaşmaktadır (Halpern, 2005; Lin, 2001).

Sosyal hizmetler açısından sosyal kapitalin, sosyal ve politik çevrede demokrasiye ve insan haklarına ilişkin farkındalığın artırılmasında değişimin ve gelişimin yönünü belirleyeceği vurgulanmaktadır. Diğer yandan, sosyal kapital özellikle, zor günlerde tehlike ve dışlanma gibi benzer deneyimlerle karşılaşan insanlar arasında, bağların güçlenmesine de yardımcı olmaktadır (Field,2006). Bu bağlamda, mikro ve makro çevresi ile doğruetkin iletişime olanak sağlayan bir sosyal kapitale sahip olan aileler; sosyal kapital, ekonomik kapital ve insan kapitali açısından daha güçlü olabilirler. Ailenin çevreleri ile etkili iletişimi, aile üyelerinin karşılıklı olarak birbirlerinin düşüncelerini ve duygularını anlamalarını sağlamakta; iş birliği, yardımseverlik ve paylaşma davranışlarını geliştirmektedir (Halpern, 2005).

Bu noktada sosyal kapitali oluşturan kaynaklar Şekil 1'de gösterilmektedir.

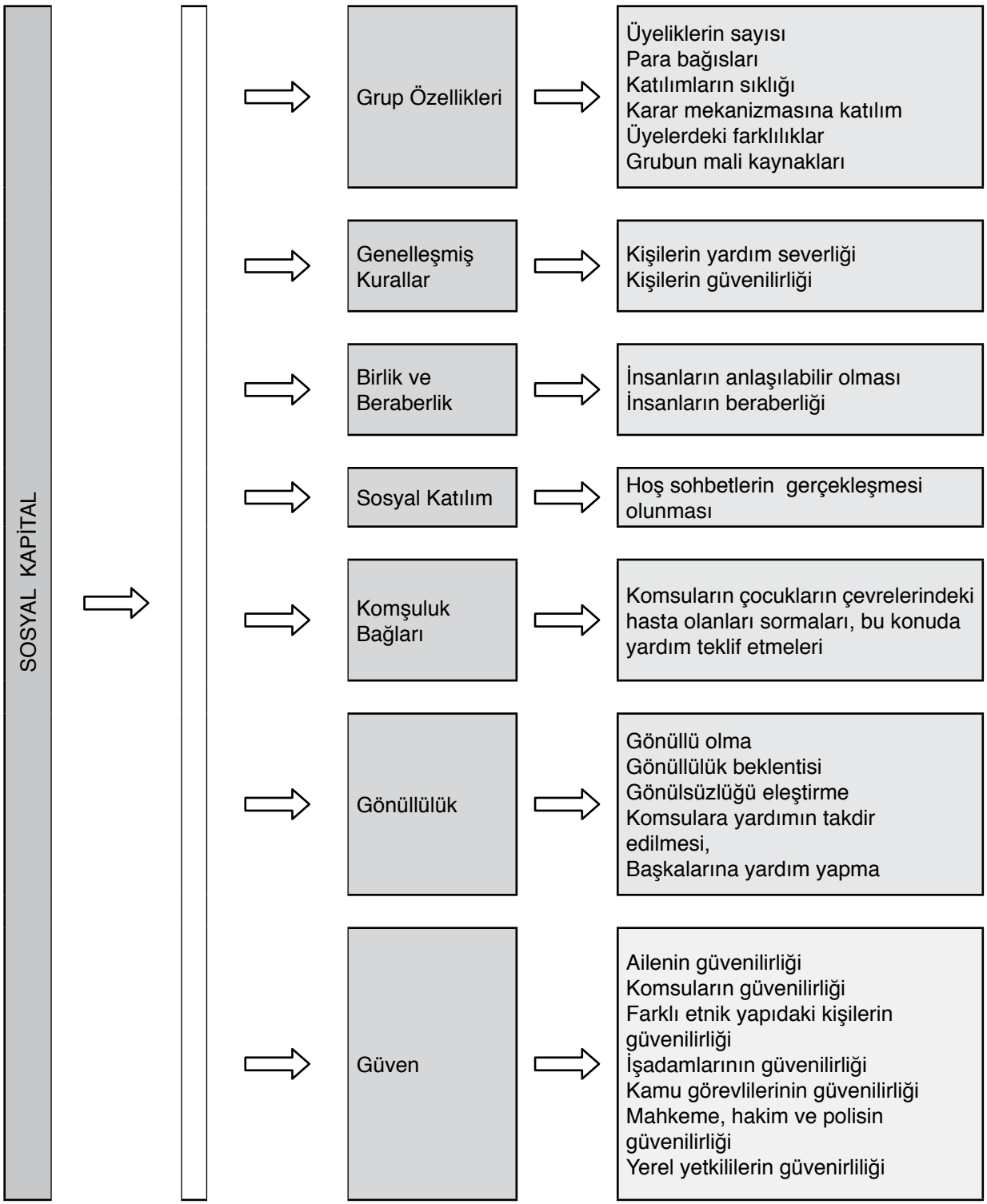
Sosyal kapitalin kaynaklarını; aile, sivil toplum örgütleri, firmalar, kamu sektörü, etnik ve diğer sosyal gruplar oluşturmaktadır. Tüm bu gruplar, toplumun en küçük birimi olan *aile'*den en geniş hali olan *millet/Ulus'a* kadar uzanmaktadır.

Aile içi dayanışmanın güçlü olduğu; karşılıklı sevgi, saygı, güven, fedakârlık, hoşgörü ve dürüstlük, yardımlaşma, ait olma gibi değerlerin benimsendiği ailelerde büyüyen çocuklar ve gençlerin, yetişkinlikte sosyal kapital sistemine bu nitelikler ile dahil oldukları açıklanmaktadır. Buna karşın sivil örgütlenmenin zayıf olduğu "sosyal kapital"i tanımlayan dayanışma ve işbirliği gibi deneyimlerin yaşanmadığı, "güven" ortamının oluşmadığı toplumlarda ise;

- Mafya tipi suç örgütlerinin geliştiği,
- Güçlü merkezi yönetime ve bürokrasiye duyulan ihtiyacın arttığı,
- Rüşvet ve yolsuzluğun yaygınlaştığı,
- Ancak küçük aile işletmelerinin gelişebildiği,
- Güven unsurunun yokluğu nedeni ile her alanda iş başarma maliyetlerinin yükseldiği belirtilmektedir (Halpern, 2005).

Bu araştırma sosyal iletişim ağı, yardımseverlik ve gönüllülük bağlamında sosyal kapitalin yapılandırılmasına ilişkin esasları ortaya koymak amacı ile planlanmış ve yürütülmüştür.

Şekil 1. Sosyal Kapitalin Kaynakları (Narayan, 1997; Karagül ve Masca, 2005)

YÖNTEM

Bireylerin sosyal kapital yapılarını sosyal iletişim ağı ve yardımseverlik-gönüllülük bağlamında değerlendirmek amacı ile planlanan bu araştırmada; araştırma evrenini Ankara il merkezinde kamu sektöründe çalışan kadınlar ve erkekler oluşturmaktadır. Resmi yazışmalar ile alınan izin doğrultusunda TC. Adalet Bakanlığı, TC. Milli Eğitim Bakanlığı, TC. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile TC. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nda çalışan kadınlar ve erkekler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma verilerinin toplanması için hazırlanan anket formu adı geçen bakanlıklarda çalışan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 176 kadın ve 162 erkek olmak üzere toplam 338 kamu çalışanına Kasım 2008- Ocak 2009 tarihleri arasında karşılıklı görüşme yöntemi ile uygulanmıştır.

Sosyal Kapitalin Ölçülmesi

Sosyal kapital ilişkiler esasına dayanıyor olması nedeni ile yazılı olarak ifade edilmesi, ölçme yöntemlerinin belirlenmesi ve sınıflandırılması güçleşmektedir. Bu nedenle geçerli ve güvenilir tek bir ölçme yöntemi bulunmamaktadır. OECD'ye göre sosyal kapitali belirleyen geniş ve kapsamlı göstergelerin yokluğunda toplumlarda var olan güven durumu en kabul edilir gösterge olmaktadır.

Bir toplumda sosyal kapitalin yapısının anlaşılabilmesi için gözlemler, nitel ve nicel araştırmalara dayalı bir dizi analizler yapmak gerekmektedir. Bu konuda, ilgili toplumdaki suçların oranı, bireylerarası ilişkilerde borç alma-verme ve senet kullanma oranı ya da boşanma oranları üzerinde durulması gereken önemli kriterler olarak kabul edilmektedir. Bu belirleyicilerdeki artışlar toplum açısından sosyal kapitalin zayıflığını göstermektedir (Anonymous, 2001).

Inglehart'ın (2000) 1981 yılından itibaren periyodik olarak gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması'nda sosyal kapitalin önemli belirleyicisi olan "güven" ve "Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)" oranları sorulmuştur. Bu araştırmada deneklere "Genel olarak, insanların güvenilebilir olduğunu, diğer bir ifade ile insanlarla ilişkilerde aşırı dikkat gösterilmemesi gerektiğini söyleyebilir misiniz?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve değişik ülkelerden farklı yanıtlar alınmıştır. Araştırma sonucunda çoğunluğu gelişmiş OECD ülkelerine ait güven oranları ile GSMH rakamları arasında doğrusal bir ilişki bulunmuştur. 1995-1996 yılları arasında OECD ülkelerinden en yüksek güven düzeyine sahip ülke Norveç'te (%65.3) ve Almanya'da (% 41.0) GSMH rakamlarının da yüksek olduğu görülmektedir (sırasıyla; 33470 ve 25620 Dolar). Bu araştırmada genellikle GSMH düzeyinin çok yüksek olmadığı Brezilya, Peru, Kolombiya, Venezüella, Güney Afrika, Türkiye gibi ülkelerde güven düzeyi de yüksek bulunmamıştır. Bu noktada gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve bunun sonucu olarak da ortaya çıkan yoksulluk olgusunun sosyal kapitalin yapılandırılmasını olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Diğer yandan güven, sosyal kapitalin önemli bir boyutu olmasına karşın, tek başına sosyal kapital olgusunu açıklamak için yeterli olmamaktadır (Field 2003;Karagül-Masca, 2005).

Putnam sosyal kapitalin ölçülmesinde sosyal ağların yoğunluğunun belirlenmesine dikkati çekmektedir. Bu ağlar çoğu zaman bir toplumda derneklere ya da vakıflara üye olma oranına göre şekillenmektedir. Dünya Bankasına göre; başlıca makro "sosyal kapital göstergeleri" aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Demokrasi,
- Rüşvet oranı,
- Mahkemelerin bağımsızlığı,

- Grevler, öğrenci hareketleri, protestolar,
- Her 100,000 kişide kişi başına düşen tutuklu sayısı,
- Hükümete ve sendikalara olan güvenin derecesi,
- Kredi kullanma oranı,
- Kişisel özgürlük,
- Seçmen mevcudu,
- Yerel topluluklara katılım,
- Sosyal bağlamda etkinliklere katılım,
- Yetkilendirme, temsil yetkisi oranları,
- Komşuluk-mahalle bağları,
- Aile ve arkadaşlık bağları,
- İş bağları,
- Farklılıkları kabul etme (KOSGEB,2005).

Toplumsal bir değer olarak yardımseverliğin ölçüldüğü araştırmalarda; yardımseverlik bireylerin hayır kurumlarına ya da ihtiyacı olanlara para, giyecek, yiyecek vb. bağışlar yapma durumları ile belirlenmektedir. Bireylerin gönüllülük davranışları ise bir gönüllü kuruluşa üye olup olmadıkları belirlenerek ortaya konulmaktadır (Navarro, 1988).

Bu araştırmada ise Avustralya Aile Çalışmaları Merkezi (Australian Centre of Family Studies) (Stone, 2001), The University of New South Wales/ Sidney ve Avustralya Batı Sidney Üniversitesi'nde (The University of Western Sdyney) yürütülen sosyal kapital araştırmalarında kullanılan yöntemler ve anketler incelenmiş, bu araştırma için sosyal kapitalin belirleyicileri olarak sosyal iletişim ağı ve yardımseverlik-gönüllük esas alınarak anket formu oluşturulmuştur.

Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırma kapsamına alınan bireyleri ve ailelerini tanıtıcı bilgileri ortaya koymayı amaçlayan soruları içermektedir. Bu kapsamda, bireylerin cinsiyeti, yaşı, evlilik durumu, çocuk sahibi olma durumu, çocuk sayısı, ailedeki birey sayısı, öğrenim düzeyi, mesleği, evli olan bireylerin eşlerinin yaşı, öğrenim düzeyi ve mesleğine ilişkin bilgileri edinmeyi amaçlayan sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, kadınlar ve erkeklerin sahip oldukları sosyal iletişim ağının yapısını ve bu yapıya ilişkin değerlendirmeleri belirlemek amacı ile oluşturulan sorular ve ölçek bulunmaktadır. Sosyal iletişim ağının değerlendirilmesine olanak sağlayan bu ölçek 1. Kesinlikle Katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Az Katılıyorum, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum şeklindeki Likert tipi bir puanlama ile değerlendirilmiştir. Yardımseverlik-gönüllülük başlığı altındaki üçüncü bölümde, kadınlar ve erkeklerin bir gönüllü kuruluşa üye olma durumları, bu kuruluşlara katılım sıklıkları, üye oldukları gönüllü kuruluşun tipi, çevrelerindeki insanlar için kimlerden yardım istedikleri, bir hayır kurumuna bağış yapma durumları, bir gönüllü kuruluşta çalışma durumları gibi sorular yer almaktadır.

Tablo 1.Sosyal İletişim Ağının Değerlendirilmesi Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Sosyal iletişim ağı	Faktör yük değerleri	Madde toplam korelasyonları
1.Komşularımın çoğu güvenilir insanlardır.	0.47	0.52
2.Çevremdeki insanlar her zaman kendi gelecekleri ve refahları ile ilgilenirler.	0.48	0.32
3.Oturduğum çevrede yaşayan insanlar diğer semtlerde yaşayan insanlara göre daha güvenilirdir.	0.55	0.42
4. Oturduğum çevrede yaşayan insanlar tehlikelere karşı dikkatli ve tetikte olan insanlardır.	0.70	0.40
5.Bir problem olduğunda, her zaman bana yardım edecek birileri vardır.	0.35	0.41
6.Komşuların fikirlerine pek önem vermem.	0.66	0.32
7.Oturduğum çevrede birçok insan ihtiyacı olan kişiye yardım etmeye isteklidir.	0.55	0.53
8.Son beş yılda oturduğum çevredeki insanların geliri ve refah düzeyi yükseldi.	0.54	0.28
9.Oturduğum çevrede saygı ve kabul gören bir kişi olduğumu düşünüyorum.	0.52	0.39
10. Oturduğum çevrede cüzdanımı ya da çantamı kaybettiğimde biri bulursa bana geri getirir.	0.44	0.37

Özdeğer:2.93 Açıklanan Varyans:%29.28 Cronbach Alpha:0.70

Araştırmada anket formu kapsamındaki sosyal yapının değerlendirilmesi ölçeğine yapı geçerliği ve güvenirlik testi yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini kontrol etmek için faktör analizi uygulanmıştır. Analizde faktör türetme tekniği olarak temel bileşenler analizi, döndürme tekniği olarak Varimax kullanılmıştır. Faktör analizinde yük değerlerinin 0.45 ve üstü olası önerilmekle birlikte uygulamada 0.30 yük değeri alt sınır olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada bir maddenin faktör yük değerinin 0.30 ve üstünde olması yeterli bunmuştur (Tabachnick ve Fidell, 1989). Ölçeğin iç tutarlılığının ölçülmesinde Cronbach Alpha hesaplanmıştır. Buna göre sosyal iletişim ağının değerlendirilmesi ölçeği tek faktör olarak incelenmiştir. Bu ölçeğin faktör yük değerleri 0.35 ile 0.70 arasında; madde toplam korelasyonları 0.28 ile 0.53 arasında değişmektedir. Güvenirlik için hesaplanan Cronbach

Alpha değeri 0.70 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, sosyal iletişim ağının değerlendirilmesi ölçeğinin bu araştırma için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Tablo 1).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 15.0 paket yazılım programından yararlanılarak oluşturulan veri tabanında toplanmıştır. Bireyleri tanıtıcı demografik bilgiler bölümündeki sorular ile diğer bölümlerdeki her tutum cümlesi için mutlak ve yüzde değerler hesaplanmıştır. Kadınlar ve erkeklerin sosyal iletişim ağlarına ve yardımseverlik-gönüllülük durumlarına ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyet ile ilişkili olup olmadığı t testi ya da Khi kare, yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA ile araştırılmıştır

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamına alınan kadınlar ve erkeklerin sosyal kapital yapılarını ortaya koymak amacı ile yürütülen bu araştırmanın bulguları "Bireyleri Tanıtıcı Demografik Bilgiler", "Sosyal İletişim Ağının Yapısı ve Değerlendirilmesi, "Yardımseverlik-gönüllülük" başlıkları altında incelenmiştir.

Bireyleri Tanıtıcı Demografik Bilgiler

Araştırma kapsamına alınan bireylerin yarısından fazlası (%52.1) kadın, yarısına yakını (%47.9) erkektir. Bu bireylerin yaklaşık üçte biri (%34.6) 31 ve 40 yaşları arasındadır. 30 ve daha küçük yaştaki bireyler ile 40 ve daha büyük yaştaki bireylerin oranı aynıdır (%27.5). Ortalama yaş ise 34.8 ± 9.47 olarak belirlenmiştir. Kadınlar ve erkeklerin %68.6'sının evli, %28.1'inin bekâr, %3.3'ünün ise boşanmış oldukları saptanmıştır. Araştırma kapsamına alınan bireylerin %63.3'ünün çocuk sahibi oldukları, %36.7'sinin ise çocuk sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Çocuk sahibi olanların %32.5'inin 2 çocuk, %19.8'inin 1 çocuk, %6.8'inin 3 çocuk sahibi oldukları bulunmuştur. Bireylerin aileleri 4 (%35.2) ya da 3 (%22.5) bireyden oluşmaktadır. Kadınlar ve erkeklerin çoğunluğunun üniversite (%58.6) yaklaşık dörtte birinin ise lise (%24.6) mezunu oldukları görülmektedir. Araştırma kapsamına alınan bireylerin %30.2'sinin "idari personel" olarak çalıştıkları, %18.3'ünün seçeneklerde yer alan "diğer" meslek gruplarından birine sahip oldukları, %14.5'inin ise avukat, doktor, mühendis gibi uzman meslek grupları arasında yer aldıkları saptanmıştır. Araştırmaya katılan evli bireylerden %40.9'unun eşlerinin yaşı 31- 40 arasında değişmektedir. Evli olan kadınlar ve erkeklerin %34.5'inin eşlerinin yaşı 41 ve daha büyük, %13.8'inin ise 30 ve daha küçük olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin eşlerinin %46.9'u üniversite, %26.3'ü lise mezunudur.

Sosyal İletişim Ağının Yapısı ve Değerlendirilmesi

Bu başlık altında araştırma kapsamına alınan bireylerin sosyal iletişim ağlarının yapısı, sosyal iletişim ağlarına ilişkin değerlendirmeleri ve sosyal iletişim ağındaki bireylere zaman ayırma sıklığı incelenmiş; istatistiksel analizler sonucunda cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre ortaya çıkan farklılıklar yorumlanmıştır.

Sosyal İletişim Ağının Yapısı

Araştırmaya katılan bireylerin sosyal iletişim ağlarının yapısı ile ilgili yanıtları incelendiğinde; ihtiyaç duyduklarında borç para alabilecek birisini tanıyanların çoğunlukta olduğu görülmektedir (%90.5). Ayrıca bireylerin işlerini yaparken fikir danışarak, ekip çalışması yaptıkları (%88.8), ev taşırken onlara yardım edebilecek birilerini tanıdıkları anlaşılmaktadır (%87.3). Bireylerin çoğunluğunun kendileri hastayken onların yerine alışveriş yapacak (%85.5), ev ile ilgili küçük işlerinde yardım edecek (%85.2), önemli sorunları hakkında konuşacak ve çözüme kavuşturacak birilerini tanıdıkları (%84.6) belirlenmiştir. Bunların yanında bi-

reyler en üst düzey yöneticilerini (%81.7), iş arkadaşları ile aile bireyleri dışında rahatlıkla ziyarete gidebilecekleri birilerini (%81.7), bir işe başvurduklarında onlara referans olabilecek birilerini tanıdıklarını (%81.7) ve işteki problemler ile ilgili tavsiye verecekleri kişilerin var olduğunu (%81.4) belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğu ihtiyaç duyduklarında arabasını alabilecek birilerini (%80.8), aile üyeleri ile bir anlaşmazlık çıktığında tavsiye alabilecek birilerini (%79.6), evlerinin anahtarını teslim edecek birilerini (%79.3) tanıdıklarını; tıbbi ve sağlık hizmetleri için tavsiyelerde bulunacak birilerinin olduğunu (%75.7), işteki problemleri için tavsiye alabilecek birilerinin var olduğunu (%74.0) söylemektedirler. Ayrıca bireylerin ihtiyaç duyduklarında çocuklarıyla ilgilenecek (%80.8), ev eşyalarını tamir edecek (%71.6), bir hukuk sorunu olduğunda tavsiye alabilecek (%71.3), ev alma ya da kiralamaya yardım edecek (%71.0) ve finansal konularda tavsiye alabilecek birilerini tanıdıkları (%65.4) görülmektedir. İşlerini yaparken onlara rahatsızlık veren birilerinin olmadığını belirten bireylerin oranı %68.9'dur. Bireylerin hemen hemen yarısı komşularının çoğunu tanıdıklarını (%51.8), şu andaki işlerine girmeye birisinin yardımcı olduğunu (%50.9) söylemektedirler. Komşularını tanıyan ve işe girerken yardım alan bireylerin oranının, sosyal iletişim ağındaki diğer bireyleri tanıma oranından daha düşük olması dikkat çekici bir bulgudur. Diğer yandan bireylerin yarısından fazlası iş yaşamında ilerlemeleri için önemli olan insanları tanımadıklarını belirtmektedirler (%56.8) (Tablo 2).

Bireylerin sosyal iletişim ağlarının yapısına ilişkin değerlendirmeleri cinsiyete göre incelendiğinde; şu andaki işlerine girmeye yardımcı olan; işteki problemleri için tavsiye alabilecekleri ($p<0.05$); evlerinin anahtarını teslim edebilecekleri($p<0.01$); gerektiğinde arabasını alabilecekleri ($p<0.05$); bir hukuk sorunları olduğunda tavsiye alabilecekleri ($p<0.05$); ihtiyaç duyduklarında çocukları ile ilgilenebilecek($p<0.01$); finansal konularda tavsiye alabilecekleri birilerini($p<0.05$) tanıma durumlarının kadınlar ve erkekler için istatistik olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır (Tablo 2).Bu açıdan kadınların işe girerken, işteki problemlerini çözerken, bir hukuk sorunları olduğunda, çocukları ile ilgilenecek birine ihtiyaç duyduklarında ve finansal konularda tavsiye alabilmek için birilerini tanıdıkları ve bu anlamda erkeklere kıyasla daha geniş bir sosyal iletişim ağına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Erkeklerin ise ihtiyaç duyduklarında arabasını alabilecekleri kişileri daha çok tanıdıkları belirlenmiştir. Buna göre kadınların sosyal kapitalin yapılandırılmasında önemli bir belirleyicisi olan "sosyal iletişim ağları"nın erkeklere kıyasla daha geniş olduğu söylenebilir.

Sosyal İletişim Ağının Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamına alınan bireylerin sosyal iletişim ağlarına ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde; kendilerini oturdukları çevrede saygı ve kabul gören bir kişi olarak düşündükleri ($\bar{x}$:4.0), bir problem olduğunda her zaman kendilerine yardım edecek birilerinin olduğunu belirttikleri ($\bar{x}$:3.9), çevrelerindeki insanların her zaman kendi gelecekleri ve refahları ile ilgilendikleri ($\bar{x}$:3.8) ve komşularının çoğunu güvenilir buldukları ($\bar{x}$:3.6) belirlenmiştir. Ayrıca bu bireylerin oturdukları çevrede yaşayan insanları diğer semtlerde yaşayan insanlara göre daha güvenilir buldukları ($\bar{x}$:3.5), bu insanların tehlikelere karşı dikkatli ve tetikte oldukları ($\bar{x}$: 3.4), çevrelerindeki birçok insanın ihtiyacı olan kişilere yardım etmeye istekli oldukları ($\bar{x}$:3.3) anlaşılmaktadır. Ancak araştırmaya katılan bireylerin komşularının fikirlerine pek önem vermedikleri (%10.1,%35.8,37.6; $\bar{x}$:3.3) görülmektedir. Bununla birlikte bireylerin üçte birinden fazlası (%9.2, % 33.4) oturdukları çevrede cüzdanını ya da çantasını kaybettiklerinde birinin bulup kendilerine geri getireceğine inanmaktadırlar ($\bar{x}$:3.1). Araştırmaya katılan bireylerin sosyal iletişim ağına ilişkin en olumsuz algısı son beş yılda oturdukları

çevredeki insanların gelirinin ve refah düzeyinin yükselmesi ile ilişkilidir. Son beş yılda oturdukları çevredeki insanların gelirinin ve refah düzeyinin yükseldiğini düşünenlerin oranı oldukça düşüktür (%4.4, %14.8; $\bar{x}$:2.5) (Tablo 3).

Bireylerin sosyal iletişim ağlarına ilişkin değerlendirmeleri cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların erkeklere kıyasla daha çok oturdukları çevrede yaşayan insanları diğer semtlerde yaşayan insanlara göre daha güvenilir buldukları ($p<0.05$); bir problem olduğunda her zaman kendilerine yardım edecek birilerinin olduğu ($p<0.01$); erkeklerin ise daha çok oturdukları çevrede cüzdanlarını ya da çantalarını kaybettiklerinde biri bulursa kendilerine geri getireceklerini düşündükleri ($p<0.05$) anlaşılmaktadır (Tablo 4).

Bireylerin sosyal iletişim ağlarına ilişkin değerlendirmeleri yaşa göre incelendiğinde; 30 ve daha küçük yaştakilerin diğer yaş gruplarındaki bireylere kıyasla daha çok son beş yılda oturdukları çevredeki insanların gelirinin ve refah düzeyinin yükseldiğini düşündükleri belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 4).

Sosyal İletişim Ağındaki Bireylere Zaman Ayırma Sıklığı

Araştırmaya katılan bireylerin sosyal iletişim ağına dahil olan çevrelerindeki kişilere zaman ayırma sıklıkları incelenmiştir. Bireylerin yaklaşık dörtte birinin (%27.8) arkadaşları ile ayda birkaç kez görüştükleri; her hafta (%17.2), haftada iki kez (%17.5) ve her gün (%15.1) arkadaşları ile görüşebilen bireylerin oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bireylerin iş arkadaşları ile iş yeri dışında çok az görüşebildikleri (%42.3), komşuları ve çevrelerindeki insanlara çok az zaman ayırabildikleri (%32.8), spor, kültür ve diğer kulüp ve derneklerdeki arkadaşlarıyla da çok az (%53.8) zaman geçirdikleri saptanmıştır (Tablo 5).

Tablo 2. Bireylerin Sosyal İletişim Ağlarının Yapısına İlişkin Değerlendirmeleri ve Cinsiyete Göre Khi-kare Analizi Sonuçları (N: 338)

Sosyal iletişim ağı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Toplam		Khi-kare
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1. Şu andaki işinize girmeye birisi yardımcı oldu mu?	Kadın	101	57.4	75	42.6	176	100.0	x^2: 6.205* sd: 1 p<0.05
	Erkek	71	43.8	91	56.2	162	100.0	
	TOPLAM	172	50.9	166	49.1	338	100.0	
2.İşteki problemleriniz için tavsiye verecek birisi var mı?	Kadın	141	80.1	35	19.9	176	100.0	x^2: 7.210** sd: 1 p<0.01
	Erkek	109	67.3	53	32.7	162	100.0	
	TOPLAM	250	74.0	88	26.0	338	100.0	
3.İşteki problemler ile ilgili sizin tavsiye vereceğiniz kişiler var mı?	Kadın	150	85.2	26	14.8	176	100.0	x^2: 3.620 sd: 1
	Erkek	125	77.2	37	22.8	162	100.0	
	TOPLAM	275	81.4	63	18.6	338	100.0	

Tablo 2 (Devam). Bireylerin Sosyal İletişim Ağlarının Yapısına İlişkin Değerlendirmeleri ve Cinsiyete Göre Khi-kare Analizi Sonuçları (N: 338)

Sosyal iletişim ağı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Toplam		Khi-kare
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
4.İşinizi yaparken size rahatsızlık veren birisi var mı?	Kadın	53	30.1	123	69.9	176	100.0	x^2: 0.155 sd: 1
	Erkek	52	32.1	110	67.9	162	100.0	
	TOPLAM	105	31.1	233	68.9	338	100.0	
5.İşinizi yaparken fikir danışarak, ekip çalışması yapar mısınız?	Kadın	159	90.3	17	9.7	176	100.0	x^2:0.923 sd: 1
	Erkek	141	87.0	21	13.0	162	100.0	
	TOPLAM	300	88.8	38	11.2	338	100.0	
6.En üst düzey yöneticinizi tanıyor musunuz?	Kadın	137	77.8	39	22.2	176	100.0	x^2: 3.570 sd: 1
	Erkek	139	85.8	23	14.2	162	100.0	
	TOPLAM	276	81.7	62	18.3	338	100.0	
7.Ev alma ya da kiralamaya yardım edecek birisini tanıyor musunuz?	Kadın	123	69.9	53	30.1	176	100.0	x^2: 0.224 sd: 1
	Erkek	117	72.2	45	27.8	162	100.0	
	TOPLAM	240	71.0	98	29.0	338	100.0	
8.Önemli sorunlarınız hakkında konuşacak ve çözüme kavuşturacak birisini tanıyor musunuz?	Kadın	153	86.9	23	13.1	176	100.0	x^2: 1.514 sd: 1
	Erkek	133	82.1	29	17.9	162	100.0	
	TOPLAM	286	84.6	52	15.4	338	100.0	
9.İş yaşamında ilerlemeniz için önemli olan insanları tanıyor musunuz?	Kadın	73	41.5	103	58.5	176	100.0	x^2: 0.442 sd: 1
	Erkek	73	45.1	89	54.9	162	100.0	
	TOPLAM	146	43.2	192	56.8	338	100.0	
10.İş arkadaşları ile aile bireyleri dışında rahatlıkla ziyarete gidebileceğiniz birilerini tanıyor musunuz?	Kadın	144	81.8	32	18.2	176	100.0	x^2: 0.006 sd: 1
	Erkek	132	81.5	30	18.5	162	100.0	
	TOPLAM	276	81.7	62	18.3	338	100.0	
11.Komşularınızın çoğunu tanıyor musunuz?	Kadın	84	47.7	92	52.3	176	100.0	x^2:2.410 sd: 1
	Erkek	91	56.2	71	43.8	162	100.0	
	TOPLAM	175	51.8	163	48.2	338	100.0	
12.Evinizin anahtarını teslim edecek birilerini tanıyor musunuz?	Kadın	129	73.3	47	26.7	176	100.0	x^2: 8.036** sd: 1 p<0.01
	Erkek	139	85.8	23	14.2	162	100.0	
	TOPLAM	268	79.3	70	20.7	338	100.0	

*p<0.05,**p<0.01,***p<0.001 **** 36 kişi bu soruyu yanıtlamamıştır, bu soru 302 kişi üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 2 (Devam). Bireylerin Sosyal İletişim Ağlarının Yapısına İlişkin Değerlendirmeleri ve Cinsiyete Göre Khi-kare Analizi Sonuçları (N: 338)

Sosyal iletişim ağı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Toplam		Khi-kare
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
13.Gerektiğinde size arabasını verecek birisini tanıyor musunuz?	Kadın	134	76.1	42	23.9	176	100.0	x^2: 5.074* sd:1 p<0.05
	Erkek	139	85.8	23	14.2	162	100.0	
	TOPLAM	273	80.8	65	19.2	338	100.0	
14.Ev eşyalarını tamir edecek birisini tanıyor musunuz?	Kadın	126	71.6	50	28.4	176	100.0	x^2: 0.000 sd: 1
	Erkek	116	71.6	46	28.4	162	100.0	
	TOPLAM	242	71.6	96	28.4	338	100.0	
15.Ev taşırken yardım edebilecek birileri var mı?	Kadın	155	88.1	21	11.9	176	100.0	x^2: 0.206 sd: 1
	Erkek	140	86.4	22	13.6	162	100.0	
	TOPLAM	295	87.3	43	12.7	338	100.0	
16.Ev ile ilgili küçük işlerinize yardım edecek birisini tanıyor musunuz?	Kadın	152	86.4	24	13.6	176	100.0	x^2: 0.390 sd: 1
	Erkek	136	84.0	26	16.0	162	100.0	
	TOPLAM	288	85.2	50	14.8	338	100.0	
17.Siz hastayken sizin yerinize alışveriş yapacak birisini tanıyor musunuz?	Kadın	155	88.1	21	11.9	176	100.0	x^2: 1.949 sd: 1
	Erkek	134	82.7	28	17.3	162	100.0	
	TOPLAM	289	85.5	49	14.5	338	100.0	
18.Tıbbi ve sağlık için tavsiyelerde bulunacak birisini tanıyor musunuz?	Kadın	139	79.0	37	21.0	176	100.0	x^2: 2.095 sd: 1
	Erkek	117	72.2	45	27.8	162	100.0	
	TOPLAM	256	75.7	82	24.3	338	100.0	
19.İhtiyaç duyduğunuzda borç para alabilecek birisini tanıyor musunuz?	Kadın	159	90.3	17	9.7	176	100.0	x^2: 0.016 sd: 1
	Erkek	147	90.7	15	9.3	162	100.0	
	TOPLAM	306	90.5	32	9.5	338	100.0	
20.Aile üyeleri ile bir anlaşmazlık çıktığında tavsiye verebilecek birilerini tanıyor musunuz?	Kadın	147	83.5	29	16.5	176	100.0	x^2: 3.503 sd: 1
	Erkek	122	75.3	40	24.7	162	100.0	
	TOPLAM	269	79.6	69	20.4	338	100.0	
21.Bir hukuk sorunu olduğunda tavsiye verebilecek birilerini tanıyor musunuz?	Kadın	134	76.1	42	23.9	176	100.0	x^2: 4.194* sd: 1p<0.05
	Erkek	107	66.0	55	34.0	162	100.0	
	TOPLAM	241	71.3	97	28.7	338	100.0	
22.Bir işe başvurduğunuzda size referans olabilecek birilerini tanıyor musunuz?	Kadın	142	80.7	34	19.3	176	100.0	x^2: 0.233 sd: 1
	Erkek	134	82.7	28	17.3	162	100.0	
	TOPLAM	276	81.7	62	18.3	338	100.0	
23.İhtiyaç duyduğunuzda çocuklarınızla ilgilenecek birisini tanıyor musunuz?****	Kadın	131	86.2	21	13.8	152	100.0	x^2: 9.178** sd: 1 p<0.01
	Erkek	113	75.3	37	24.6	150	100.0	
	TOPLAM	244	80.8	58	19.2	302	100.0	
24.Finansal konularda tavsiye verecek birisini tanıyor musunuz?	Kadın	123	69.9	53	30.1	176	100.0	x^2: 3.288 * sd: 1 p<0.05
	Erkek	98	60.5	64	39.5	162	100.0	
	TOPLAM	221	65.4	117	34.6	338	100.0	

Tablo 3. Bireylerin Sosyal iletişim Ağlarına ilişkin Değerlendirmeleri ve Frekans Dağılımı Sonuçları (N:338)

Sosyal iletişim ağının algılanması	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Az Katılıyorum		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1.Komşularımın çoğu güvenilir insanlardır.	42	12.4	175	51.8	81	24.0	40	11.8	-	-	3.6
2.Çevremdeki insanlar her zaman kendi gelecekleri ve refahları ile ilgilenirler.	67	19.8	168	49.7	80	23.7	23	6.8	-	-	3.8
3.Oturduğum çevrede yaşayan insanlar diğer semtlerde yaşayan insanlara göre daha güvenilirdir.	49	14.5	144	42.6	82	24.3	53	15.7	10	3.0	3.5
4. Oturduğum çevrede yaşayan insanlar tehlikelere karşı dikkatli ve tetikte olan insanlardır.	35	10.4	138	40.8	119	35.2	46	13.6	-	-	3.4
5.Bir problem olduğunda, her zaman bana yardım edecek birileri vardır.	99	29.3	148	43.8	62	18.3	24	7.1	5	1.5	3.9
6.Komşuların fikirlerine pek önem vermem.	34	10.1	121	35.8	127	37.6	50	14.8	6	1.8	3.3
7.Oturduğum çevrede birçok insan ihtiyacı olan kişiye yardım etmeye isteklidir.	26	7.7	134	39.6	123	36.4	44	13.0	11	3.3	3.3
8.Son beş yılda oturduğum çevredeki insanların geliri ve refah düzeyi yükseldi.	15	4.4	50	14.8	92	27.2	118	34.9	63	18.6	2.5
9. .Oturduğum çevrede saygı ve kabul gören bir kişi olduğumu düşünüyorum.	71	21.0	207	61.2	50	14.8	10	3.0	-	-	4.0
10. Oturduğum çevrede cüzdanımı ya da çantamı kaybettiğimde biri bulursa bana geri getirir.	31	9.2	113	33.4	103	30.5	62	18.3	29	8.6	3.1

Tablo 4. Bireylerin Sosyal İletişim Ağlarına İlişkin Değerlendirmeleri ve Cinsiyete Göre t Testi- Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

Sosyal iletişim ağı	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	Yaş	N	$\bar{X}$	F
1.Komşularımın çoğu güvenilir insanlardır.	Kadın	134	3.64	0.80	2.54	≤ 30	128	3.63	0.078
	Erkek	139	3.65	0.88		31-40	117	3.66	
						41 ≤	93	3.67	
2.Çevremdeki insanlar her zaman kendi gelecekleri ve refahları ile ilgilenirler.	Kadın	134	3.73	0.84	3.58	≤ 30	128	3.77	1.390
	Erkek	139	3.91	0.80		31-40	117	3.79	
						41 ≤	93	3.95	
3.Oturduğum çevrede yaşayan insanlar diğer semtlerde yaşayan insanlara göre daha güvenilirdir.	Kadın	134	3.58	0.94	6.28*	≤ 30	128	3.54	0.280
	Erkek	139	3.40	1.08		31-40	117	3.44	
						41 ≤	93	3.52	
4. Oturduğum çevrede yaşayan insanlar tehlikelere karşı dikkatli ve tetikte olan insanlardır.	Kadın	134	3.55	0.86	0.08	≤ 30	128	3.52	0.322
	Erkek	139	3.39	0.84		31-40	117	3.44	
						41 ≤	93	3.47	
5.Bir problem olduğunda, her zaman bana yardım edecek birileri vardır.	Kadın	134	4.08	0.82	17.81***	≤ 30	128	3.95	0.104
	Erkek	139	3.74	1.03		31-40	117	3.91	
						41 ≤	93	3.90	
6.Komşuların fikirlerine pek önem vermem.	Kadın	134	3.30	0.90	0.40	≤ 30	128	3.27	1.528
	Erkek	139	3.45	0.93		31-40	117	3.43	
						41 ≤	93	3.46	
7.Oturduğum çevrede birçok insan ihtiyacı olan kişiye yardım etmeye isteklidir.	Kadın	134	3.42	0.88	0.30	≤ 30	128	3.37	0.386
	Erkek	139	3.28	0.95		31-40	117	3.30	
						41 ≤	93	3.40	
8.Son beş yılda oturduğum çevredeki insanların geliri ve refah düzeyi yükseldi.	Kadın	134	2.50	1.07	0.01	≤ 30	128	2.67	2.201*
	Erkek	139	2.53	1.10		31-40	117	2.38	
						41 ≤	93	2.48	
9. Oturduğum çevrede saygı ve kabul gören bir kişi olduğumu düşünüyorum.	Kadın	134	4.05	0.66	1.70	≤ 30	128	3.95	1.502
	Erkek	139	3.95	0.72		31-40	117	3.98	
						41 ≤	93	4.11	
10. Oturduğum çevrede cüzdanımı ya da çantamı kaybettiğimde biri bulursa bana geri getirir.	Kadın	134	3.10	1.02	6.25*	≤ 30	128	3.15	2.096
	Erkek	139	3.22	1.18		31-40	117	3.03	
						41 ≤	93	3.34	

Tablo 5. Sosyal İletişim Ağındaki Bireylere Zaman Ayırma Sıklığı (N:338)

	Her gün		Haftada 2		Her Hafta		Ayda Birkaç Kez		Yılda Birkaç Kez		Çok az	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.Arkadaşlarla zaman geçirme	51	15.1	59	17.5	58	17.2	94	27.8	14	4.1	62	18.3
2.İş arkadaşları ile iş yeri dışında görüşme	8	2.4	18	5.3	32	9.5	94	27.8	43	12.7	143	42.3
3.Komşularınız ve çevrenizdeki insanlarla zaman geçirme	19	5.6	20	5.9	42	12.4	102	30.2	44	13.0	111	32.8
4.Spor, kültür ve diğer kulüp ve derneklerdeki arkadaşlarınıza zaman ayırma	-	-	19	5.6	30	7.4	60	16.9	40	10.9	189	53.8

Yardımseverlik-Gönüllülük

Araştırma bulgularının bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin yardımseverlik ve gönüllülük ile ilişkili uygulamaları değerlendirilmiştir. Buna göre bireylerin çoğunluğunun herhangi bir gönüllü kuruluşa üye olmadıkları (%82.5) belirlenmiştir. Herhangi bir gönüllü kuruluşa üye olduklarını belirtenlerin oranı yalnızca %17.5'dir. Bir gönüllü kuruluşa üye olanların da toplantılara seyrek katıldıkları (%5.9), bazılarının yalnızca önemli gün ve tarihlerde bu toplantılara katıldıkları (%5.6), bazılarının haftada bir katıldıkları (%3.6) ve diğerlerinin ise ayda bir bu toplantılara katıldıkları (%2.4) saptanmıştır.

Kadınlar ve erkeklerin üye oldukları gönüllü kuruluşun yapısı incelendiğinde; bir gönüllü kuruluşa üye olanların (%17.5) daha çok kültür derneklerine üye oldukları (%4.7), bunu sırası ile ticari/iş dernekleri ve vakıflarının (%3.8), sosyal sorumlulukla ilgili yardım kuruluşlarının ya da gönüllü kuruluşların (%3.2), okul aile birliği derneklerinin (%2.9) izlediği belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan bireylerin %2.6'sının mahalle/semt/hemşerilik dernekleri ya da kooperatiflere üye oldukları, %2.0'sinin politik gruplara katıldıkları saptanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan kadınlar ve erkeklerin ekonomik zorluk çeken komşuları, aile üyeleri ya da akrabaları olduğunda onlara yardım edebilmek için daha çok diğer aile bireylerinden (%47.0) yardım istedikleri bulunmuştur. Bu durumda arkadaşlarından yardım isteyenlerin oranı ise %28.0 olarak belirlenmiştir. Buna karşın diğer komşulardan (%7,6), patron ya da işverenlerinden (%1.7), üyesi oldukları gönüllü kuruluşlardan (%1.4)

Tablo 6. Bireylerin Yardımseverlik-Gönüllülük İle İlişkili Değerlendirmeleri

Yardımseverlik	Sayı	%
1.Herhangi bir gönüllü kuruluşa üye misiniz?		
1.Evet	59	17.5
2.Hayır	279	82.5
TOPLAM	338	100
2.Cevabınız "evet" ise hangi sıklıkta toplantılara katılıyorsunuz?		
1Haftada bir	12	3.6
2.Ayda bir	8	2.4
3.Önemli gün ve tarihlerde	19	5.6
4.Seyrek	20	5.9
Üye olmayanlar	279	82.5
TOPLAM	338	100
3.Katıldığınız gönüllü kuruluşun yapısı		
1.Ticari/iş dernekleri/vakıflar	13	3.8
2.Kooperatif	9	2.6
3.Kadın dernekleri	-	-
4.Yasal Kredi/finans grupları	-	-
5.Politik gruplar	7	2.0
6.Gençlik Grupları	-	-
7.Dini gruplar	-	-
8.Kültür dernekleri	16	4.7
9.Mahalle/semt/hemşerilik dernekleri	9	2.6
10.Okul aile birlikleri	10	2.9
11.Meslek dernekleri	9	2.6
12.Sosyal sorumlulukla ilgili yardım kuruluşları ve gönüllü kuruluşlar	11	3.2
13.Diğer	5	1.4
Üye olmayanlar	279	82.5
4.Ekonomik zorluk çeken komşularınız, aile üyeleriniz ya da akrabalarınız için kimlerden yardım istersiniz?		
1.Hiç kimseden	34	10,0
2.Diğer aile üyelerinden	159	47.0
3.Diğer komşulardan	26	7.6
4.Dini gruplarından	-	-
5.İş adamlarından	-	-
6.Polisten	-	-
7.Arkadaşlardan	95	28.0
8.Aile mahkemelerinden	-	-
9.Patron,işverenden	6	1.7
10.Politikacılardan	-	-
11.Üyesi olduğunuz gönüllü kuruluşlardan	5	1.4
12.Bilmiyorum/emin değilim	37	11.0
13.Cevapsız	52	15.0
TOPLAM	338	-
5.Bir hayır kurumuna ya da ihtiyacı olanlara para, giyecek, yiyecek vb. bağış yapıyor musunuz?		
Evet	254	75.1
Hayır	84	24.9
TOPLAM	338	100
6.Dernek, vakıf, hayır kurumunda gönüllü olarak çalışıyor musunuz?		
Evet	43	12.7
Hayır	295	87.3
TOPLAM	338	100

yardım isteyenlerin oranı oldukça düşüktür. Ayrıca bireylerin %15.0'inin bu soruya cevap vermedikleri, %11.0'inin ise bu konuda fikirlerinin olmadığı ya da emin olmadıkları, %10.0'unun ise hiç kimseden yardım almadıkları bulunmuştur.

Araştırmaya katılan kadınlar ve erkeklerin büyük çoğunluğunun (%87.3) bir dernek, vakıf ya da hayır kurumunda gönüllü olarak çalışmadıkları halde; bir hayır kurumuna ya da ihtiyacı olanlara para, giyecek, yiyecek vb. bağışlar yaptıkları belirlenmiştir (%71.5) (Tablo 6).

SONUÇ

Bu araştırmada, Ankara'da kamu sektöründe çalışan kadınlar ve erkeklerin sosyal iletişim ağlarının yapısı ile yardımseverlik ve gönüllüğe ilişkin uygulamaları belirlenerek sosyal kapital sistemleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Buna göre araştırmaya katılan bireylerin sosyal iletişim ağlarının yapısı incelendiğinde çoğunlukla;

-İhtiyaç duyduklarında borç para alabilecek; işlerini yaparken fikir danışarak, ekip çalışması yapabilecek; ev taşırken yardım alabilecek; kendileri hastayken onların yerine alışveriş yapabilecek; ev ile ilgili küçük işlerinde yardım edecek; önemli sorunları hakkında konuşacak ve çözüme kavuşturacak birilerini tanıdıkları,

-Üst düzey yöneticilerini; iş arkadaşları ile aile bireyleri dışında rahatlıkla ziyarete gidebilecekleri birilerini, bir işe başvurduklarında onlara referans olabilecek birilerini tanıdıkları; işteki problemler ile ilgili tavsiye verecekleri kişilerin var olduğu,

-İhtiyaç duyduklarında arabasını alabilecek; aile üyeleri ile bir anlaşmazlık çıktığında tavsiye alabilecek; evlerinin anahtarını teslim edecek; tıp ve sağlık hizmetleri için tavsiyelerde bulunacak; işteki problemleri için tavsiye alabilecek; ihtiyaç duyduklarında çocuklarıyla ilgilenecek; ev eşyalarını tamir edecek; bir hukuk sorunu olduğunda tavsiye alabilecek; ev alma ya da kiralamaya yardım edecek; finansal konularda tavsiye alabilecek birilerini tanıdıkları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin sosyal iletişim ağlarına dahil olabilecek çoğu kişiyi tanımalarına karşın; komşularını tanıyanların sayısı azdır. Ayrıca bireylerden şu andaki işlerine girerken birilerinden yardımı alanların sayısı çok yüksek değildir. Komşularını tanıyan ve işe girerken yardım alan bireylerin oranının, sosyal iletişim ağındaki diğer bireyleri tanıma oranından daha düşük olması dikkat çekici bir bulgudur. Diğer yandan bireylerin yarısından fazlasının iş yaşamında ilerlemeleri için önemli olan insanları tanımadıkları anlaşılmaktadır.

Kadınların işe girerken, işteki problemlerini çözerken, bir hukuk sorunları olduğunda, çocukları ile ilgilenecek birine ihtiyaç duyduklarında ve finansal konularda tavsiye alabilmek için birilerini daha çok tanıdıkları ve bu anlamda erkeklere kıyasla daha geniş bir sosyal iletişim ağına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Erkeklerin ise ihtiyaç duyduklarında arabasını alabilecekleri kişileri daha çok tanıdıkları belirlenmiştir. Buna göre kadınların sosyal kapitalin yapılandırılmasında önemli bir belirleyicisi olan "sosyal iletişim ağları"nın erkeklere kıyasla daha geniş olduğu söylenebilir.

Bireylerin sosyal iletişim ağlarına ilişkin değerlendirmelerine göre; kendilerini oturdukları çevrede saygı ve kabul gören bir kişi olarak düşündükleri; bir problem olduğunda her zaman kendilerine yardım edecek birilerinin olduğu; çevrelerindeki insanların her zaman kendi gelecekleri ve refahları ile ilgilendikleri; komşularının çoğunu güvenilir buldukları; oturdukları çevrede yaşayan insanları diğer semtlerde yaşayan insanlara göre daha güvenilir buldukları; bu insanların tehlikelere karşı dikkatli ve tetikte oldukları; çevrelerindeki birçok insanın ihtiyacı olan kişilere yardım etmeye istekli oldukları anlaşılmaktadır. Ancak araştırmaya katılan bireylerin komşularının fikirlerine pek önem vermedikleri; bununla birlikte bireylerin üçte birinden fazlasının oturdukları çevrede cüzdanını ya

da çantasını kaybettiklerinde birinin bulup kendilerine geri getireceğine inandıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin sosyal iletişim ağına ilişkin en olumsuz algısı son beş yılda oturdukları çevredeki insanların gelirinin ve refah düzeyinin yükselmesi ile ilişkilidir. Son beş yılda oturdukları çevredeki insanların gelirinin ve refah düzeyinin yükseldiğini düşünenlerin oranı oldukça düşüktür.

Kadınların erkeklere kıyasla oturdukları çevrede yaşayan insanları diğer semtlerde yaşayan insanlara daha güvenilir buldukları; bir problem olduğunda her zaman kendilerine yardım edecek birilerinin olduğu; erkeklerin ise daha çok oturdukları çevrede cüzdanlarını ya da çantalarını kaybettiklerinde biri bulursa kendilerine geri getireceklerini düşündükleri anlaşılmaktadır.

30 ve daha küçük yaştakilerin diğer yaş gruplarındaki bireylere kıyasla daha çok son beş yılda oturdukları çevredeki insanların gelirinin ve refah düzeyinin yükseldiğini düşündükleri bulunmuştur.

Araştırmaya katılan bireyler sosyal iletişim ağına dahil olan birçok kişiyi tanıyor olmalarına karşın; bu kişiler ve arkadaşları istedikleri zaman ve sıklıkla görüşememektedirler.

Bireylerin sosyal iletişim ağına dahil olabilecek birçok kişiyi tanıdıkları ve bazı konularda tavsiye alabilmek için bu kişilere başvurdukları söylenebilir. Bunun sosyal kapitalin doğasına uygun olarak bireylerin yaşamını kolaylaştıracağı açıktır. Ancak bireylerin sosyal iletişim ağına dahil olan kişiler ve arkadaşları ile yeterince sık görüşemedikleri, bu nedenle de sosyal kapitalin aşınmaya başladığı düşünülebilir. Diğer yandan bireylerin komşularını tanımadıkları ve komşularının fikirlerine önem verdikleri anlaşılmaktadır. Bu bireylerin yakın çevresindeki insanlara duydukları güvenin az olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Mısırdalı'na (2006) göre Ülkemizde sosyal ilişkiler ve bağlar zayıflamakta ya da kişiler arasındaki ilişkiler gelişmemekte; güven sürekli bir azalma eğilimi göstermektedir. Sahip olunan sosyal kapital üretken kullanılmadığında aşınmaya başlamaktadır. Böylece diğer tüm kapital çeşitleri gibi yok olmakta ve faydası azalmaktadır.

Gerçekte Türkiye'de sosyal kapitalin ölçülmesine yönelik çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Sosyal kapital konusunda 2005 yılında "Infacto Research" araştırma grubu tarafından 15 ilin kentsel ve kırsal bölgelerinde, 18 yaş üstü (18-24 yaş aralığındaki nüfus) 1216 kişi ile yapılan araştırmada genel olarak;

Türk toplumunda sosyal kapital düzeyinin düşük olduğu;

Sosyal kapitalin, siyasi ve sivil katılım; sorgulamadan itaat, hoşgörüsüzlük gibi kavramlar ile ilişkili olduğu;

Derneklerin yaygınlaşmasının ve siyasal katılımın artmasının yolunun sosyal kapital düzeyinin yükselmesinden geçtiği;

Genelleştirilmiş güvenin ve sivil katılımın, daha iyi işleyen demokrasi için tetikleyici rol oynayacağı belirlenmiştir.

Avrupa Birliği'ne üye ve üyeliğe aday ülkeler arasında yapılan ve sosyal kapital karşılaştırılmasını içeren bir çalışmada da Türkiye'nin sosyal kapital düzeyi 47 ülke içinde 45. sırada görünmektedir. Bu araştırmada, Kuzey ülkeleri yüzde 90 ile ilk sıralarda yer alırken, Balkan ülkelerinde bu oran ortalama yüzde 60 olarak gerçekleşmiştir. Bu araştırmada sosyal kapital düzeyi en düşük ülkenin Bulgaristan olduğu belirlenmiştir (Altay, 2007).

ABD'de yapılan bir anket çalışmasının sonuçları iyi eğitimliler ve zenginler arasındaki güven seviyesinin lise eğitimini bırakmış olanlara ve yoksul kesime göre çok daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sosyal ağların avantajları ya da dezavantajları muhtaç grupları etkilemektedir. Örneğin engelli bireyler çoğunlukla daha az işe alınırlar, genellikle diğerlerinde göre daha az çalışmak-

ta olan insan tanırlar ve toplumun geneline göre sosyal yardım hizmetlerine daha çok bağımlıdırlar. Bu bireyler, aynı zamanda diğer insanların engelli olma hakkındaki tutum ve değerleri nedeni ile doğrudan bir ayrımcılığa da maruz kalırlar. Diğer yandan grupları hedef alan olumsuz davranışlar değerlendirildiğinde; araştırmacıların önemle üzerinde durduğu konu organize suçlardır. Tecavüzün genellikle kurbanla bağlantılı kişiler tarafından yapılma olasılığı yüksektir ya da enjeksiyon yoluyla uyuşturucu kullanan kişilerin oluşturduğu ağlara dahil olanların, bu işi kendi başına yapanlara göre daha fazla risk taşıyan enjeksiyon uygulamaları yapma ihtimali vardır (Graycar, 1999). Bu noktada sosyal hizmet müdahalelerinde bireyin ya da grubun çevresi içinde değerlendirildiği dikkate alındığında; sosyal kapital sistemlerinin anlaşılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin yardımseverliğe ve gönüllüğe ilişkin uygulamaları incelendiğinde; herhangi bir gönüllü kuruluşa üye olmadıkları; herhangi bir gönüllü kuruluşa üye olanların da toplantılara seyrek katıldıkları; bazılarının yalnızca önemli gün ve tarihlerde bu toplantılara katıldıkları; daha çok kültür derneklerine üye oldukları; sosyal sorumlulukla ilgili yardım kuruluşlarına ya da gönüllü kuruluşlara üye olanların oranının oldukça az olduğu görülmektedir.

Yardımseverlikle ilgili olarak; araştırmaya katılan kadınlar ve erkeklerin ekonomik zorluk çeken komşuları, aile üyeleri ya da akrabaları olduğunda onlara yardım edebilmek için daha çok diğer aile bireylerinden yardım istedikleri; üyesi oldukları gönüllü kuruluşlardan yardım isteyenlerin oldukça az bulunduğu; bir dernek, vakıf ya da hayır kurumunda gönüllü olarak çalışmadıkları ya da üye olmadıkları halde; bir hayır kurumuna ya da ihtiyacı olanlara para, giyecek, yiyecek vb. bağışlar yaptıkları belirlenmiştir.

Böylece, sosyal hizmet bakış açısı ile de para, yiyecek gibi ihtiyaçların doğrudan ihtiyacı olan kişilere yapılması ve genellikle doğrudan yardım biçiminde gerçekleştirilmesine dayalı olan yardımseverlik/hayırseverlik yaygın bir davranış olarak gözlenmektedir. Bu noktada bir gönüllü kuruluşa üye olarak gönüllü çalışmanın tercih edilmediği; informal şekilde sosyal dayanışma sistemi içinde yardımseverlik davranışlarının sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Sosyal kapitalin yapılandırılmasında etkili olan sosyal iletişim ağları toplumda sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan muhtaç bireylerin ya da grupların belirlenmesi ve sosyal hizmet müdahalelerine dahil edilmesi açısından önemlidir. Diğer yandan toplumdaki muhtaç bireylerin ya da grupların ihtiyaçlarının sosyal dayanışma sistemi içinde büyük ölçüde yardımseverlik bilinci ile doğrudan yardım şeklinde karşılanması, sosyal hizmetlerin kamusal bir hak olması önündeki en önemli engellerden biri olarak görülmektedir. Bu noktada sosyal hizmet (ler)in toplumdaki her birey ve grup için sosyal refah devleti tarafından karşılanması gereken bir hak olduğu öne çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Agnew E. From Carity to Social Work: Mary E. Richmond and The Creation of an America.University of Illinois Press, USA.

Altay A. "Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi", Ege Akademik Bakış, Yıl: 7, Cilt:1, s:337-362, 2007.

Anonymous. What is Social Capital, PowertyNet. Online: http://www.worldbank.org. Erişim Tarihi: 04.04.2008, World Bank, 1999.

Anonymous. The Wellbeing of Nations: The Role of Human and Social Capital, Education and Skills, OECD Center for Educational Research and Innovation, Paris, France, 2001.

Anonymous. Social Capital and Social Well-being. Discussion Paper, Commeanwealth of Australia, Australian Bureau of Statistics: 499, 2002.

Baum F., C. Palmer, C. Modra, C. Murray, and R. Bush. Families, Social Capital and Health, in Winter, I. (ed.), Social Capital and Public Policy in Australia, Australian Institute of Family Studies, Melbourne, 2002.

Bourdieu P. Forms of Capital in J.C. Richards (ed.) Handbook of Theory and Research for The Sociology of Education, Routledge, Newyork, 1983.

Coleman J S. Social Capital in The Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, Vol: 94, pp: 95-120, 1988.

Ellonen N. and R. Korkiamki. Social Capital, Social Work and Young Lives. Nordisk Sosialt Arbeid, Vol:2, 2008.

Field J. Social Capital and Lifelong Learning: An Analysis of Survey Data. European Conference on Educational Research, University of Hamburg, 17-20 September, pp.1-21,2003.

Field J. Sosyal Sermaye. Çev. B.Bilgen, B.Şen. Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık Müzik Yapım ve Haber Ajansı Ltd.Şti., İstanbul,2006.

Graycar A. Crime and Social Capital. 19th. Biennial International Conference on Prevententing Crime. 20 October, pp.1-19. Australian Crime Prevention Council, Melbourne, 1999.

Halpern D. Social Capital. Polity Press, USA, 2005.

Inglehart R. Globalization and Postmodern Values. Washington Quarterly, Vol:23, pp: 215-228, 2000.

Karagül M., M. Masca, Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. Ekonomik ve Sosyal

Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, s::37-52. 2005.

Kosgeb, Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü, Ankara,2005.

Kuşçu M.K. İş Yaşamında Sosyal Sermayenin Çalışanın Fiziksel ve Ruhsal Sağlığındaki Yeri, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Landhäuber S., H. Ziegler, Social Capital. Social Work and Society, Year:4, Vol:1, 2000.

Lin, N. Social Capital: A Theory of Social Structure and Action. Cambridge University Press, USA, 2001.

Mısırdalı, F. Örgüt İçi Bilgi Paylaşımında Sosyal Sermayenin Etkisi: Kütahya Porselen A.Ş.'de Bir Uygulama, Dumlupınar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2006.

Narayan D. 1997. Voices of the Poor: Poverty and Social Capital in Tanzania. Environmentally and Socially Sustainable Development Network, Studies and Monographs Series, No. 20. Washington, DC: World Bank,1997.

Navarro P. Why Do Corporations Give to Charity. Chicago Journals,Vol:61, No:1,pp:65-93.

Putnam R.D. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. Journal of Democracy, Vol:6, No:1, pp: 65-78,1995.

Stone W. Measuring Social Capital. Australian Institute of Family Studies Resarch Paper:24, 2001.

Tabachnick B.G., L.S. Fidell, Using Multivariate Statistics, Harper Collins Pub., USA,1989.

Whitlock J. Social Capital and Wellbeing of Youth. Cornell University, University of Rochester, New York State Center for School Safety,2003.

Woolcock M. 2001. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes. Canadian Journal of Policy Research, Year:2, Vol:1, pp:1-17, 2001.